

talán ideje volna a társadalmat tömöríteni, nem pedig még inkább szétदारabolni!

De a törvényhozásból ne várjunk sokat, mert, igaz ugyan, hogy sokat hallottunk az utolsó hetekben declamálni a szabadelvüségről; sőt a képviselőház elsőrendű szónokai tulleltitáltak egymást a szabadelvüségekben; de aztán mindjárt megalakították a — culturegyleti bálbizottságot; tapsoltak a demokrata Schwarz Gyulának s kimentek — korcsolyázni maguk között. Mert hát, naiv olvasó, a democratia az a politika, mely csakis a Sándor-utcai palotába való; azon kívül pedig nem fogja magát vele senki sem compromittálni.

S ha ilyenek láttára a zsidóság vissza találna vonulni s magának élni; ha távol maradna oly társadalmi köröktől, ahonnan kinéznek; ha részt nem venne semmiféle társadalmi mozgalomban: akkor bizton számíthatunk reá, hogy ugyanezek az urak szemére fogják vetni a zsidóságnak, hogy »isolálja magát«, hogy nem akar »a nemzethez simulni«, hogy »kasztot képez«, a társadalomban, hogy »exclusiv.« De ne busuljunk: »lesz még szőlő, lágy kenyér.« Szétoszlának a felhők, s kisüt a nap.

Ám nézzék le a zsidót; ám iparkodjanak őt isolálni; ám emeljék fel a rombadölt ghetto falait: hazánk zsidóságát hazafias magatarsától eltántoritani nem fogják; teljesíteni fogja az kötelességeit hazafiasan, mert meg van győződve, hogy »jönni fog, mert jönni kell« egy szebb kor, midőn szégyenpír fogja elborítani azok arczeit, kik középkori türelmetlenséggel és vak gyűlöléssel állják utját a magyar társadalom consolidációjának.

Vigyázzatok jó urak! A zsidógyűlölések nem terem rózsákat; Nebukadonezár sorsa méltó példa reá. Amen.

Abraham a Sancta Clara.

Dr. Goldziher Ignác VI. felolvasása.

(Folytatás és vége.)

Ezek szerint — mondja a fölolvadó — világos, hogy a tudományos kutatások különböző csoportjai közül a vallást illető történelmi kutatások első sorban, és közvetlenül a saját vallásunk irodalmára és legrégebbi okirataira vonatkozó történelmi eredmények lesznek hivatva vallásos gondolkodásunkra befolyásukat érvényesíteni. A fejlődés ezen processusa még folyamatban van; nem eredményeit, hanem törekvéseit szemlélhetjük korunk tudományának magaslatá-

ról, a honnan reményteljes pillantás nyílik a zsidóság egy fényes jövőjébe.

A Mendelssohn után bekövetkezett korszak mind polgári, mind pedig szellemi tekintetben frissebb légkörbe helyezte a minket megelőző zsidó generációt Európaszerte, és e légkörben termékenyedett meg a talaj, melyben korszakunk vallástudománya gyökeret verhetett. Az 1819-ben Berlinben alakult „Verein für Cultur und Wissenschaft der Juden“, a zsidóság belső világának tudományos megértését tűzte ki egyik fontos feladatául. Ez az egyesület korszakalkotó volt a zsidóságra nézve; tagjai közt látjuk Zunz Lipótot, a nagy férfit, a ki az ő uttoró munkáival nemcsak hogy megalapította a zsidó irodalomtörténetet, mint európai tudományt; hanem kritikai módszere által egyszersmind belátást nyitott az irodalomban nyilvánuló eszmék fejlődésére is. Ő volt az első, a ki több évezredes vallásos irodalmunkat, a legrégebbi kortól kezdve egész a legújabb időkig, a vallásos élet fejlődésének és az irodalmi előrehaladásnak szempontjából akarta megértetni. „Minden tan, mely az összességgel akar összefüggni és reá gerjesztőleg akar hatni, egy közös meggyőződést és szeretetet kell, hogy föltételezzen. Régiségünk összes könyvei, eredetileg tanui, nem forrásai a hitnek; a hit teremtette őket, nem pedig ők a hitet.“ Ez az ő vezérgondolata, melynek szolgálataiban ő mint történetíró az okok kifürkészésében, a fejlődés adatainak előteremtésében egy hosszú emberéleten át állott és működött. A mit Zunz kezdeményezett, az kiegészítést nyert és gyakorlati érvényesülésre törekedett Geiger Ábrahámnak, századunk legnagyobb zsidó theologusának, az egész halachai irodalmat fejlődéstörténelmi szempontból megvilágító munkássága által. Ezen munkásság ismertette meg velünk a rabbinismus lényegét, a vallásos pártok küzdelmeit a zsidóság legrégebbi korában, és a halachát, a hagyományos tant, mint e küzdelemben megerősödött vallásos gondolkodásnak eredményeit. „A tudomány, így szól, azt tűzte ki föladataul, hogy kritikai elfogultságtól ment lelkelettel vizsgálja meg a zsidóság okiratait, kövesse történelmi menetüket, hogy ezáltal egyrészt azoknak valódi, lényeges tartalmát felismerje, másrészt, hogy kimutassa azon változásokat, melyeket a történelmi fejlődés létesített.“ Amit az előbbi korok megteremtettek, annak továbbképzése a jelen viszonyai szerint, képezi korunk vallásos föladatát. »Kötelességünk, mondja Geiger, hogy a zsidóságot, mint igazi vallásos hatalmat, bevezessük korszakunkba és hogy korunkhoz alkalmazkodva, szellemét vallásos életünkön belül megnyilatkoztassuk.“

Évszázados megmerevedése után, megifjodni látjuk Geigerben a rabbinismus szellemét, mely nem elégszik meg azzal, hogy korának fölismert igazságai

meddő elméletek maradjanak; hanem be akarja azokat iktatni a vallásos köztudatba, élő formát nekik adni a zsinagógában, gyakorlati szentesítést a vallásos életben. Geiger iránya nem az a hideg racionalismus volt, mely mint vallásos okoskodás e század elején lábra kapott, sem pedig a romantika, mely költői érzélgéssel magasztalja eltűnt korok gondolkodását és költői képzelődéssel akarja kielégíteni lelkünk vallásos szomját; belőle egy mélyen gyökerező egész lényét átható vallásosság szól, a lelkesedés a zsidóságnak az emberiség nevelésére hivatott örök eszméiért, melyeknek mindinkább gazdagabb nyilvánulásai a különböző korszakok alakulásaiban megadják a zsidóság történetének folytonosságát. E történeti folytonosságban a zsidóságot megtartani, egy több évezredes hagyomány kapcsán a rabbinismust mint minden korok vallásos igényeit figyelemmel kísérő hatalmat, korunkban ujéletre ébreszteni: ez volt Geiger nagy és küzdelmes életének kitűzött föladata: a zsidóság jövőjének hajnalsugara.

A vallásos élet egy legyen a vallásos tudattal, gazdagodjék és megifjodjék az emberiség általános fejlődésével; így fogunk csak apáinkhoz méltóan hivatásunk feladatára emelkedni és lelkünkkel, egész életünkkel érte küzdeni, örömmel elviselni minden külső akadályt, melyeket egy század sem szünt meg a hagyomány igaz őrei elé gördíteni. Erre képesít bennünket vallásunk és történetünk ismerete, mely általános műveltségünk kiegészítő részét kell, hogy alkossa. A vallásos tudomány nálunk ne legyen egy papi kaszt kizárólagos dominiuma, a mint az a legrégibb korok óta sem volt, hanem közkinccs, a vallásos közérzülettel folyton érintkező, meg-megújuló forrása az erkölcsi életnek. Különben bekövetkeznének a próféta szavai: »Ime, idők jönnek, így szól az örökkévaló Isten és éhséget bocsátok a földre, nem éhséget kenyérre, nem szomjuságot vizre; hanem arra, hogy az Örökkévaló tanítását hallják. És bujdosnak tengerről-tengerre, északról napkeletig; bolyongnak hogy keressék az Örökkévaló igéjét, de meg nem találják.«

*

E kiváló figyelmet érdemlő felolvasásoknak rövid, de a lényeges részeket kellően méltató közlését ezenel befejeztük. Bármilyen legyen is a vallásos meggyőződése egyiknek vagy másiknak közülünk, azt nem tagadhatjuk, hogy itt egy széles ismetetekkel bíró tudós igaz és vallásos lelkének nyilatkozásával állunk szemben. Korunk tudományának magaslatairól, a hová bennünket fölemelni törekedett, mutatta meg nekünk a fölolvadó a zsidóság eszméinek történeti utját első megnyilatkozásuktól egész a legújabb korig. Láttuk a monotheismus eszméjének első derengését; elvontak előttünk a próféták eszményi alakjai, és tanui

voltunk küzdelmüknek az álhit és babonaság ellen, hogy elvezethessék népüket Istenhez, mint a cheszéd és kedusá, az erkölcsiség és szeutség örök kutforrásához; megelevenedett előttünk a rabbinismus jelenségeiben oly gazdag világa, a mint a gondolkodás szabadságát egy papi kásztal szemben magának biztosítja és e szabadság birtokában a szentséges élet formáit a maga szellemében megalkotja; majd föl-tüntek Saadja, Maimonides és követőik, a bölcselkedők, kik a középkori zsidóság vallásos vezetői voltak; megismertük végre az ujkori vallástudományt, a mint a zsidóságot történeti szempontból megvilágítja és változó alakulásaiból, valamint évezredes okmányaiból lényegét és történeti hivatását földeríti.

Egy erős hitnek és szilárd tudományos meggyőződésnek kölcsönös áthatása adta meg e fölolvadásoknak az eleven lendületességet és a közvetlenség azon melegét, melylyel rendszeren ott találkozunk, a hol egy egységes, magában megállapodott, korának föladatairól elmélkedő és azokon fáradozó egyéniség, erős hitének és tudományos meggyőződésének legnemesebb fegyvereivel, épen e föladvatok megoldásáért küzd. Alapgondolatait ismertük meg a legújabb zsidó tudománynak, mely egy évezredes fejlődés történeti tudatára emelkedve, a jelenkor gondolkodásával törekszik megtermékenyíteni a zsidó vallásos életet. Ez egy pozitív irány, melyet, a szerint, hogy a zsidóságot mint örökre befejezettnek, vagy pedig folyton fejlődőnek tekintjük, visszautasítani, vagy elfogadni lehet, melyet azonban minden igaz zsidónak mint egy benső meggyőződés fölszólalását tisztelnie kell.

Járuljunk hozzá, vagy czáfoljuk meg: mind-egyik egy életjel gyanánt lesz tekinthető; de ne menjünk el mellette közönyösen; mert a zsidóság halálos ellensége nem a gondolkodás szabad levegője, hanem a lélekölő közönyösség.

Ez értelemben tartozunk mi köszönettel a nagyszabású fölolvadásokért, melyekről kívánatos volna, hogy mielőbb egész terjedelmükben a közönség kezébe jussanak.

Az „Egyenlőség“ tárczája.

Black József,

az északamerikai Egyesült-Államok magyarországi consulja.

Örömtelt kebellem vázoló azon férfi életrajzát, kinek Budapesten székelő amerikai consullá történt kineveztetése nemcsak az egyesült államokban, de szeretett hazánkban is általános tetszést és, mondhatom, örömet keltett. Kettőztetett örömmel fogok e mun-